

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne for

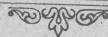
Det Norske Historiske Kildeskriftfond.

3die Bind.

Ved

Magnus Olsen.

**3die Hefte,
Slutningshefte.**

Christiania.

I Hovedkommission hos Jacob Dybwad.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri A/S.

1924.

Nordre Bergenhus Amt.

57. Fedje.

Grundlag for Behandlingen. Oplysninger tilstillede Udgiveren af Godseier G. F. Heiberg. Med disse fulgte en Kalkering, som gjengiver baade Runestenens Omrids og dens Indridsning, samt et Papiraftryk og en Blyantsafgnidning af Indridsningen. *Tegning.* Gjengivelse af den ovenfor nævnte Kalkering i ca. $\frac{1}{5}$ Størrelse.

Fra Rinde (Feios) Sogn, Leikanger Præstegjæld i Sogn, fik Godseier G. F. Heiberg i 1910 eller 1911 til De Heibergske Samlinger (Sogns Folkemuseum) i Amle (Amble) overleveret af nu afdøde Kirkesanger Nils Tjønn personlig den her afbildede Stenhelle med indridsede Bogstavtegn. Den blev funden i 1901 eller 1902 paa Brugs-Nr. 13 (Brennerne [»Brønnadn«], tidligere Husmandsplads) under Gaarden Fedje, Matr. Gaards-Nr. 59 i Rinde Sogn¹.

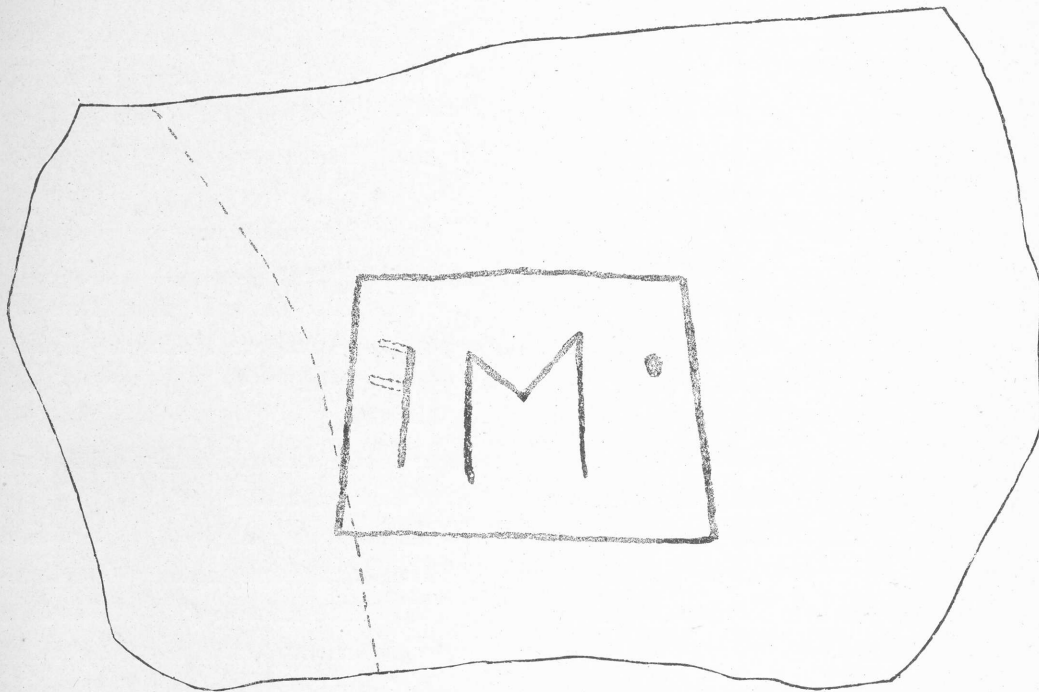
Om Fundomstændighederne foreligger saa fyldige Oplysninger, som det overhoved er muligt at tilveiebringe, idet Godseier Heiberg 26. August 1923 havde Anledning til at afslutte sine Undersøgelser derom under et Besøg, som 55 Personer fra Feios aflagde i De Heibergske Samlinger. Blandt de Besøgende var Postaabner Ivar K. Offerdal, Feios, og han var tilstede, da Godseier Heiberg indhentede Oplysninger om Feios-Stenen; han har ogsaa senere (i Breve af 29. August og 7. September 1923) tilstillet Hr. Heiberg supplerende Meddelelser om Fundet. I tre Breve, det ene skrevet allerede 26. August, det andet og tredje henholdsvis 1. og 8. September 1923, har Hr. Heiberg meddelt Udgiveren følgende:

Stenhellen har tilhørt »et langt, smalt Gravkammer«, dannet af 8 Heller, tre paa hver af Langsiderne og én i hver Gavl. Gravkammeret smalnede noget af i den ene Ende, og her fandtes den beskrevne Sten som Gavlhelle². Man

¹ Gaardnavnet udtales nu, i bestemt Flertal, *Fai'jadn*; gammel Form *Fedjar* (se Norske Gaardnavne XII S. 132).

² Saaledes ifølge Hr. Offerdal's Redegjørelse, som grunder sig paa direkte Meddelelser fra den Mand (Johs. Tveit), som fandt Fedje-Stenen.

stødte paa Graven under Pløining paa et Jordstykke, som kaldes »Brenneflaten«¹. Kirkesanger Tjønn gik netop forbi, og han tog Del i Undersøgelsen af Graven. Den beskrevne Helle tog Kirkesanger Tjønn i Forvaring; han havde den nedlaast i en Kiste, indtil han, som nævnt, personlig overleverede den til Hr. Heiberg. »Saavidt meddeleeren erindret blev der intet fundet i graven, men jeg erindrer bestemt, at Tjønn fortalte, at der blev gjort et fund, som blev sendt til Bergens museum. Han paastaar med bestemthet, at de indhugne runer forefandtes, da hellen blev fundet, derfor tok ogsaa Tjønn den med sig. Det skulde saaledes være utenfor enhver tvivl, at det virkelig er runer« (G. F. Heiberg).

Det er først de her meddelte Oplysninger, som har givet Grundlaget for den Opfatning, at Gravhellen fra Fedje er beskrevet med Runer, ikke med latinske Bogstaver fra ny Tid. Tidligere maatte det synes mindre troligt, at man her virkelig havde med Runer at gjøre. Imidlertid har Professor Haakon Shetelig, efterat han i 1921 ved Selvsyn havde lært Fedje-Stenen at kjende, vist denne adskillig Interesse, og han har ogsaa i Bergens Museum anstillet Undersøgelser om Gravfund fra Feiosdalen; i Museet har man imidlertid ikke været i Stand til

¹ Dette Sted har tidligere beskæftiget Folkefantasiens ikke lidet. For omtrent 50 Aar siden var en omreisende Finnekjerring inde paa Gaarden Fedje og traf der sammen med Husmanden Jens Fedje, som eiede Brenneflaten. Hun sagde til Jens, at han var en rig Mand; han havde en rig Skat liggende i Jorden oppe paa den store Brenneflaten; rigtignok havde nogle Mænd fra Vik i Sogn stjaalet meget, som de havde fundet i en Grav der, men der var store Skatte igjen endnu. Et gammelt Sagn fortæller, at her »har været avgjort dueller (holmgang)«. Under Pløining har man stødt paa »stenkanter utsat i runde ringer paa mindre areal, og mellem disse var endel meter. Det fortælles, at de kjæmpende stod mot hinanden paa disse merkepunkter, og den som faldt, blev selvsagt begravet paa stedet. Der skal ha været tegn til flere graver der paa Brenneflaten som maa skrive sig fra noget slikt« (Ivar K. Offerdal).

at opspore noget Fund, som kan passe til Angivelserne. Før de sidste Meddelelser fra Godseier Heiberg var indløbet, havde det været Tanken at udgive Runehellen kun som »Tillæg« (III) til de Bd. I S. 505 ff., II S. 732 ff. omhandlede Mindesmærker. Nu har man derimod fundet at maatte give Fedje-Indskriften Plads i Rækken af vore Indskrifter med de ældre Runer¹.

Om Hellen og dens Indskrift oplyser Godseier Heiberg (i Brev af 8. November 1921):

»Hellen er kløvet i to², er [ca. 60 cm. lang, ca. 40 cm. bred og] ca. 2—3 cm. tyk og bestaar av en rødlig skifer. Rundt omkring indskriften er hugget ind i hellen en firkantet ramme, noget bredere i nederste kant end i øverste³.

Første rune er en ret stav. Til venstre synes at utgaa to rette kviste ca. 2 cm. lange, parallelle og vendende opad. De er betydelig mindre dypt indhugget end staven av den efterfølgende rune, hvorfor jeg kan være i tvivl om de hører med eller om de maa betragtes som en feilhugning fra først av. Jeg har derfor tegnet dem op med prikklinier.

Anden rune er M. Den er sikker. Til høire for anden rune er indhugget en eggformet prikk.«

Indskriftens Læsning afhænger af, om man skal opfatte Tegnet til venstre som |i, eller om man ogsaa skal tage Hensyn til de svagere indhugne Kviste.

I første Tilfælde bliver Indskriften at gjengive ved |M•ie• (eller fra høire mod venstre: •M|ei). Mod en saadan Læsning synes intet at kunne indvindes; det har lidet at sige, at vi nu — ud fra vort sparsomme urnordiske Runemateriale — intet kan oplyse til Tolkningen af en saadan Runeindskrift.

I det andet Tilfælde bliver vel Tegnene nærmest at gjengive (fra høire mod venstre) som •Mf ea, med en enestaaende Rune, som mere ligner »Overhornbæk-a« (med omtrent horisontale Kviste, jfr. Bd. II S. 736 ff.) end √ f. I saa Fald vilde en Tolkning ligge nær for Haanden, idet man maatte være tilbøielig til at identificere Indskriften med ea paa Utgaard-Amulletten og paa den sjællandske Brakteat Nr. 63 (se S. 198 ff.). Man kunde da regne med den Mulighed, at Mf ea som en hellig Bogstavforbindelse gennem en længere Tid havde været kopieret af Folk, som ikke var rune kyndige; herunder var saa en oprindelig Tilfældighed ved f-Runens Kviste i en ældre Indskrift (et Slags »Overhornbæk-a«) blevet Udgangspunktet for en Række Afvigelser i én bestemt Retning, som tilslut havde resulteret i Fedje-Stenens a-Rune med svagt opadskraanende Kviste. Eller den enestaaende a-Rune kunde være en bevidst Ændring av den vanlige Form, og det Afvigende kunde være blevet yderligere fremhævet derved, at Kvistene ikke var ridset med samme Dybde som Indskriftens øvrige Runetræk. Til begge disse

¹ Dette er Grunden til, at Nr. 56 Utgaard og Nr. 57 Fedje her ikke offentliggjøres i den rette geografiske Rækkefølge.

² Bruddet er paa Tegningen mærket ved en punkteret Linje.]

³ »Indramningen paa stenen er uten tvivl gjort samtidig med indhugningen av runerne. Herpaa tyder den like farve av de indhugne streker og runer og disses karakter i det hele tat. Desuten var avdøde ordfører og kirkesanger Tjønn for intelligent til at ville finde paa at hugge ind en ramme om runerne. Stenhellen hadde han nedlaast i en kiste i mange aar og overbragte mig den personlig« (G. F. Heiberg).]

Eiendommeligheder vilde man have en Parallel i Fløksand-Indskriftens sidste **a**-Rune (Bd. II S. 650, 671).

Dersom vi følger den sidste af de nævnte to Læsninger, turde vel den nærmestliggende Opfatning af Indskriften være den, som der her er pegt paa. Da Grundlaget for den ene Runes Læsning imidlertid er saa usikkert, skal jeg ikke gaa videre ogsaa til en real Tolkning af **M** **æ** **ea**, opfattet i Overensstemmelse med **ea** paa Utgaard-Amuletten og paa Brakt. 63 som **e(rþu) a(ns[i]ur)**, »Jord (og) Aasen (Æserne)«. Det maa være tilstrækkeligt at antyde, at her vilde i magisk Øiemed, for at vie og værne Graven, være valgt to Runer, hvis Magt omspændte Jorden og det Overjordiske. Videre vil jeg bare kortelig minde om, at der findes en hel Gruppe af norske Runeindskrifter, for hvilke det er eiendommeligt, at enkelte Runetræk er skrevne svagere end den øvrige Indskrift, nemlig — foruden Fløksand-Indskriften — Indskrifterne fra Eggjum, Vatn og Tørviken B (se S. 174 f.). Endelig kan i Anledning af Punktet mellem **M** og Rammelinjen henvises til Indl. S. 26 f. Men Rammelinjen er paafaldende og hidtil uden direkte Modsvarende blandt de urnordiske Runemindesmærker (jfr. Wimmer, Runenschrift S. 169 ff.).

Paa Grundlag af de sparsomme Fundefterretninger kan intet bestemt udtales om Fedje-Gravens Tid. Det »lange, smale Gravkammer« kan tilhøre den Periode i Vest-Norges ældre Jernalder, 5te og 6te Aarh., som navnlig karakteriseres ved Grave for ubrændte Lig (Schetelig, Vestlandske graver fra jernalderen, Bergen 1912, S. 111 ff.). Der er altsaa en Mulighed for, at Fedje Indskriften er væsentlig samtidig med Brakt. 63 (med Indskriften **ea**); jfr. S. 214 f.
